

معماری بناهای مذهبی شهر کرمانشاه در دوره‌ی زند و قاجار

فرام ابراهیم زاده

سمیرا آرین

www.ketab.ir

سرشناسه	: آراین، سمیرا، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: معماری بناهای مذهبی شهر کرمانشاه در دوره‌ی زند و قاجار / نویسندگان سمیرا آراین، فرزاد ابراهیم‌زاده .
مشخصات نشر	: تهران: خورشیدباران، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۳۷ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار، نقشه.
شابک	: 978-600-8511-03-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: معماری اسلامی -- ایران -- کرمانشاه
موضوع	: Islamic architecture -- Iran -- Kermanshah
موضوع	: معماری اسلامی -- ایران -- تاریخ
موضوع	: Islamic architecture -- Iran -- History
موضوع	: ساختمان‌های تاریخی -- ایران -- کرمانشاه
موضوع	: Historic buildings -- Iran -- Kermanshah
موضوع	: کرمانشاه -- آثار تاریخی
موضوع	: Kermanshah (Iran) -- Architecture
شناسه افزوده	: ابراهیم‌زاده، فرزاد، ۱۳۶۲ -
رده بندی کنگره	: DSR۲۴۷ / ۸۴۴۴ ۱۳۹۵
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۴۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۵۳۸۳۸

نشر خورشیدباران

تهران - صندوق پستی: ۱۳۴۶۵-۱۱۹

تلفن: ۰۲۱-۶۶۸۷۲۶۸۶

دورنگار: ۰۲۱-۸۹۷۷۱۲۱۲

وبگاه: www.khorshidbaran.ir

پیام‌نگار: khorshidbaran@gmail.com

معماری بناهای مذهبی شهر کرمانشاه در دوره‌ی زند و قاجار

نویسندگان: سمیرا آراین، فرزاد ابراهیم‌زاده

طراحی جلد و صفحه‌آرایی: سیدبابک فاطمی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵ / شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

Isbn: 978-600-8511-03-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۵۱۱-۰۳-۸

کلیه حقوق این اثر محفوظ است

۴	 مقدمه
۷	 جغرافیای تاریخی و تاریخ کرمانشاه
۷	 موقعیت جغرافیایی
۹	 کرمانشاه در گذر تاریخ
۱۱	 وجه تسمیه کرمانشاه
۱۵	 کرمانشاه در سفرنامه ها
۲۵	 بررسی معماری بناهای مذهبی شهر کرمانشاه
۲۵	 مساجد
۲۶	 مسجد جامع کرمانشاه
۳۹	 مسجد حاج شهباز خان
۴۵	 مسجد عماد الدوله
۵۳	 مسجد شاهزاده (شازده)
۵۹	 مسجد دولتشاه
۶۹	 مسجد معتمد
۷۳	 تکایا
۷۴	 تکیه بیگلریگی
۸۳	 تکیه معاون الملک
۸۹	 معرفی بنا
۹۳	 حسینیه
۹۵	 زینبیه

۹۷	عباسیه
۹۹	ویژگی های کاشی های تکیه
۱۰۰	کاشی های تصویری
۱۰۱	کاشی های غیر تصویری
۱۰۳	پیشینه مرمتی
۱۰۴	ورودی تکیه
۱۰۴	حسینیه
۱۰۵	زینبیه
۱۰۵	عباسیه
۱۰۶	بررسی ماهیت تابلوهای تکیه معاون الملک
۱۰۸	هنرمندان تکیه معاون الملک
۱۰۸	مقابر متبرکه کرمانشاه
۱۰۹	خاندان آل آقا
۱۰۹	سر قبر آقا
۱۱۵	ویژگیهای معماری زند
۱۱۷	ویژگی معماری قاجار
۱۱۸	رنگ مسلط به بنا در دوره قاجار
۱۱۸	تفاوت معماری قاجار و زند
۱۲۰	سبک شناسی مساجد و تکایای شهر کرمانشاه
۱۲۹	منابع

از مهمترین دغدغه های همیشگی بشر، سازماندهی داشته هایش بوده است. این موضوع با هدف دستیابی آسان تر به این اطلاعات بوده است. تدبیر اندیشیده شده برای حصول به این مقصود، سازماندهی دانسته ها بوده است. همان طور که می دانیم هر فرهنگ دارای معماری مختص به خود است. دور افتاده ترین قبایل نیز چادرها، کلبه ها، تپینات و شیوه ی مجتمع سازی مربوط به خود را دارند. شکل نهایی معماری هر فرهنگ بر تمدن نتیجه ی عوامل اقلیمی (آب و هوا، پستی ها و بلندی ها و مصالح موجود)، پیشرفت های تکنیکی، وجود نیروی کار و نهادهای اجتماعی، عقاید مذهبی و دیگر عوامل است. عواملی که معمولاً با نیازهای انسان مرتبط اند. هر فرهنگ با توجه به اولویت هایش، رابطه اش با طبیعت و درکش از انسان به این نیازها پاسخ می دهد. معماری یک هنر اجتماع است. معماران گاه بناهایی را با ایده های شخصی طراحی می کنند و حتی می سازند، ولی بیشتر ساختمان ها با توجه به نیازهای اجتماعی طراحی می شوند. در طراحی یک ساختمان معمار تصمیم گیرنده ی نهایی است؛ ولی خواست جامعه، قوانین و درخواست های کارفرما بر تصمیم های او اثر می گذارند. شهرهای تاریخی در یک ویژگی سبکی مربوط به یک دوره خاص معمولاً از یک زبان مشترک ظاهری پیروی کنند. معماری اسلامی ایران نمونه بر بهره گیری از سبک عمومی حاکم بر فضاهای معماری، دارای ویژگی های خاص خود و متأثر از عوامل بومی نیز می باشد. در شهر اسلامی، وجود مسجد از عوامل هویت دهنده به شهر است. مشارکت مردم و خصوصاً حکمرانان در ساخت ابنیه مذهبی از دیگر نکات در خور توجه در معماری اسلامی ایران است. کرمانشاه از جمله شهرهای مهم غرب ایران خصوصاً در دوران زند و قاجار بوده است که بناهای مذهبی این شهر از دوران مورد بحث، شامل مساجد، تکایا و مقابر است. هر چند سابقه تاریخی این منطقه را از دوران نوسنگی و در تپه های آسیاب و سراب می باید جستجو نمود و تا دوران کنونی تداوم

داشته است، ولیکن این شهر در دوران اسلامی از زمان صفویه مورد توجه خاص قرار گرفت. در این دوران وضعیت عمرانی، آبادانی، فرهنگی و اجتماعی کرمانشاه با ورود ایل بزرگ زنگنه از کردستان شمالی در حوالی سلیمانیه، کرکوک، شهر زور و کلار به داخل فلات ایران و استقرار بخش اعظم مردمان ایل زنگنه در غرب ایران و شهر کرمانشاه و انتصاب کسانی از سران و بزرگان این ایل در مناصب دیوانی چون صدرات عظماء، فرمانداران، حکومت های محلی و ... موجبات روند رو به رشد شهر کرمانشاه را فراهم آورد. در زمان ناصر شاه افشار، نادر با ورود به کرمانشاه دستور داد تا حاج حسین علی خان زنگنه قلعه قدیم کرمانشاه را ویران و قلعه ی جدیدی بنا نهاد. پس از این زمان و در دوران کریم خان زند، کرمانشاه به جهت مشکلات جنگ های داخلی ناشی از استقرار زندیان و سپس هم پایی با عثمانی به عنوان یک شهر مهم مورد توجه بیشتر قرار گرفت. پس از انقراض زندیه و استقرار قاجارها، کرمانشاه جایگاه خود را توسعه بخشید و در دوران پادشاهی ناصر شاه در سال ۱۲۴۱ ه. ق. پسر بزرگش محمد علی میرزای دولت شاه را به حکومت غرب ایران با مرکزیت کرمانشاه منصوب نمود که این شاهزاده یاغیان و سرکشان حدود بغداد، تترچلان، ذهاب و سلیمانیه را تنبیه و به اطاعت درآورد و فرماندهی سپاه عثمانی را به ملوب ساخت و آبادانی کرمانشاهان را آغاز کرد. دولت شاه چند بار با عثمانی ها جنگید و یک بار نیز به فتح بغداد نایل آمد و سرانجام در سال ۱۲۸۱ ه. ق. هنگامی که از بغداد باز می گشت، در محل تاق گرا در گذشت. دولت شاه علاوه بر استخدام چند نفر مستشار انگلیسی از جمله راولینسن مستشرق معروف برای تنظیم و ترتیب سپاه، در کار عمران و آبادانی هم کوشش کرد. هم چنان که اشارت شد در طی قرون اخیر این شهر همواره مورد توجه قرار داشته ولیکن علیرغم اهمیت ویژه بناهای این شهر و از جمله معماری مذهبی، متأسفانه تاکنون از نظر مطالعات معماری و هنرهای کاربردی، تحقیق جامعی

در مورد این بناها به انجام نرسیده بود. کتاب حاضر که حاصل تلاش چند ساله سرکار مولفان است. با توجه به کمبود منابع مکتوب در این مقوله امید دارم تا مدارکی که دستیابی و گردآوری آنها برای محققین کرمانشاه پژوه بعضاً دشوار است و با تلاش ایشان گردآوری شده است در اختیار پژوهندگان قرار گیرد.

با آرزوی توفیق

دکتر یعقوب محمدی فر

آبانماه ۱۳۹۴